

“FOGADD A KORONÁT...”

Ünnep és válság,
hagyományok és reformkoncepciók

„Fogadd a koronát...”

Ünnep és válság, hagyományok és reformkonceptiók

MTA-SZTE VALLÁSI KULTÚRAKUTATÓ CSOPORT
A VALLÁSI KULTÚRAKUTATÁS KÖNYVEI

46.

Szerkeszti: Barna Gábor

Solymossy Sándor Egyesület

„Fogadd a koronát...”
Ünnep és válság, hagyományok és
reformkoncepciók

Szerkesztette:

Glässer Norbert – Mód László –
Varga Norbert – Zima András
Beke Zsolt közreműködésével

Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék

Szeged, 2021

A kötet megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alap Könyvkiadás Kollégiuma
(NKA 203137/03992)

A borítón

Basch Árpád: IV. Károly portréjából
(Fotó: Kardos Judit, 2012, Magyar Nemzeti Múzeum)
készült montázs

Borítóterv:

Kovács Orsolya, Glässer Norbert

© Szerzők, 2021

Minden jog fenntartva!

ISSN 1218-7003

ISBN 978-963-306-797-0

Tördelés, előkészítés:
Glässer Norbert

Nyomdai kivitelezés:
Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő
Felelős vezető: Drágán György
www.innovariant.hu
<https://www.facebook.com/Innovariant>

Koronázási emlék, 1916

TARTALOM

Előszó (Eilika Habsburg).....	9
Köszöntő (Karsai Krisztina).....	11
Szerkesztői gondolatok.....	13
KORONÁZÁS A NAGY HÁBORÚBAN.....	17
KÉPES György: IV. Károly magyar királyi címei, történeti áttekintésben.....	19
BEKE-MARTOS Judit – KÉPESSY Imre: Koronázás a világháború árnyékában.....	40
GERŐ András: Reprezentációk olvasata.....	55
MARJANUCZ László: IV. Károly trónralépésének nemzetközi visszhangja.....	73
ÉLETVILÁGOK, KÖZÖSSÉGEK ÉS KORONÁZÁS- OLVASATOK.....	83
HORVÁTH Csaba: „Az új király a jogegyenlőség felett örködjék”.....	85
FALUSI Norbert: 1916 Erdély. A remény koronázása az összeomlás előszelében.....	95
KLESTENITZ Tibor: IV. Károly koronázása a katolikus sajtóban.....	113
IVANCSÓ István: Boldog IV. Károly királyunk koronázásának és élete eseményeinek reminiszcenciái.....	123
OLÁH János: „Megelőlegezted neki a jó áldását, fejére aranykoronát helyezel.”.....	135
GLÄSSER Norbert: Trónváltás mint krízisrítus egy modern háborúban.....	147
ZIMA András: A koronázás cionista sajtóolvasata.....	161
KELEMEN Zoltán: Imagináció és elbeszélés.....	173

MÓD László: IV. Károly trónralépésének helyi percepciói.....	189
JAKAB Albert Zsolt: A trónörökös és az utolsó koronázás emlékezete Kolozsváron.....	199
KORONÁS FŐ, ALKOTMÁNYOSSÁG ÉS JOG.....	219
ANTAL Tamás: Szilágyi Dezső nézetei az alkotmányos kormányzásról....	221
BATÓ Szilvia: „...Büntett alanyát nem képezheti...”	235
SIPOS József: IV. Károly tárgyalásai a pártok vezetőivel 1918. október végén.....	259
VARGA Norbert: Közjogi vita a magyar király állampolgársága körül.....	277
GEDEON Magdolna: A királyi ércmonopólium Magyarországon.....	293
A HABSBURG MÚLT PERCEPCIÓI.....	305
CSELÉNYI István Gábor: Mária Terézia és a görög katolikus egyház.....	307
VESZTRÓCZY Zsolt: „A legelső magyar ember, a király”	317
HANSÁGI Ágnes: „...akinek nem kell tolmács a trón és a nemzet között...”	329
KLAMÁR Balázs: Gödöllő és Erzsébet.....	351
LAKATOS Adél: Adalékok egy koronázási relikvia történetéhez.....	367
KISS Endre: Bécs és Berlin.....	379
KELEMEN Zoltán: Az Ulysses mint az Osztrák-Magyar Birodalom utolsó nagy művészeti produktuma.....	399
A KONFERENCIÁK KÉPEIBŐL.....	413

KÖZJOGI VITA A MAGYAR KIRÁLY ÁLLAMPOLGÁRSÁGA KÖRÜL

Az állampolgársági jog alapvető követelménye volt, hogy minden honpolgárság elvi alapokon nyugodjon. Az első állampolgársági törvény, az 1879:L. tc. kapcsán felmerült, hogy a magyar király egyáltalán magyar állampolgárnak minősült-e? Tanulmányomban erre kérdésre kívánok választ adni, melyen keresztül kívánom ismertetni azokat a fontosabb közjogi vitákat és éveléseket, amelyek e téma körül kialakultak.

A kérdés kiindulópontjaként először is az első állampolgársági törvény rendelkezéseit és az ahhoz kapcsolódó országgyűlési vitát kell elemezni. Hoffmann Pál országgyűlési képviselő nélkülözhetetlennek tartotta, hogy ne említsék meg az állampolgárságot szabályzó törvényben, hogy az uralkodóház tagjai magyar állampolgárok. Ennél fogva indítványozta, hogy azok, akik *ipso iure* szerzik meg a magyar állampolgárságot, két szakaszban legyenek említve a következőképpen, amelyek közül az első tartalmazta volna, hogy „Magyar honpolgárok: ... a felséges uralkodó ház tagjai”.¹ Pauler Tivadar igazságügyminiszter szerint az uralkodóház tagjai, akik „az országban tartózkodnak, valamint ezek családjaiknak oly tagjai, a kik szintén itt tartózkodnak, egyszersmind állampolgárok”.² A neves jogtudós a királyi család állampolgárságával kapcsolatban megjegyezte, hogy a magyar király magyar állampolgár. Véleménye szerint ez a tétel magyar királyi trón öröklésének szabályából vezethető le. Hoffmann Pál javaslatát ezért szükségtelennek tartotta.

A képviselő javaslata szerint születés által magyarnak elsősorban az uralkodóház tagjait kellett tekinteni. A kérdés jelentősége miatt a döntést a Honosítási Bizottsághoz utalta az országgyűlés. A bizottság előadója Péchy Jenő is ugyan ezen a véleményen volt: „a magyar királyi család állampolgársága oly természetszerű, a magyar

¹ A tanulmány a téma további kutatási eredményeit is tartalmazza, amelynek előzménye A Pragmatica Sanctio és a magyar királyi család honpolgári státusza címen jelent meg a IV. Szegedi Jogtörténeti Napok, Konferencia a bírói hatalomról és az állampolgárságról című kötetben 2011-ben. KN. 1879. VII. 293–294.

² Madarász József hangsúlyozta, hogy nem a császárról volt szó, hanem a magyar királyról. KN. 1879. VII. 296.

királyi trónöröklés rendszeréből oly kifolyó dolog, hogy azt törvénybe is külön bevenni, szabályozni egészen feleslegesnek tartja.”³ Hoffman Pál szerint egy olyan törvényben, amely taxatívén határozza meg az állampolgárság megszerzésének az eseteit, és amelynek a 47. §-ban kimondja, hogy „a jelen törvénnyel ellenkező minden törvény és rendelet hatályon kívül helyeztetik” igen is fontos, hogy tisztázzák a király állampolgárságát.⁴ Az országgyűlés azonban elutasította a módosító javaslatot és az eredeti szövegezést fogadták el.

A királyi család állampolgárságáról az 1879:L. tc. tehát hallgat. Ez viszont nem jelentette azt, hogy a közjogi szakirodalomban ne merült volna fel a kérdés a trónöröklési törvények vizsgálatán keresztül. Ezt kívánom most röviden bemutatni és a főbb érveket és ellenérveket ismertetni ezzel kapcsolatban. Ferdinándy Gejzának és Schiller Bódognak A Pragmatica Sanctio és a házi törvények című tanulmányában kijelentik, hogy a *Pragmatica Sanctio* értelmében a trónöröklésének a joga mindkét nemű ausztriai főhercegi ágat és leszármazóit megillette.⁵ Az ausztriai főhercegi minőséget mind a trónöröklési törvények, mind a hitlevelek elismerték, amely személyi status így a magyar alkotmányjog részét képezte. E cím birtoklása révén az uralkodóház tagjai a magyar állam kötelékébe tartoztak. Ezt támasztja alá Királyfi Árpádnak 1907-ben a Jogtudományi Közlöny hasábjain megjelent: Az uralkodó ház tagjainak állampolgári jogállása című tanulmányában közöl azon megállapítása is, miszerint a „három jogosított nőághoz tartozó ausztriai főhercegek örökösödését a magyar trónon nem foghatjuk fel tehát másként, mint egy jogintézménynyé testesített magyar uralkodóház örökösödését.”⁶ A trónöröklési jogosultságba beleértette a magyar állami köteleket, a főhercegek magyar állampolgárságát. A királyi család állampolgárságát szerinte már e törvények megállapították, amelyek rendelkezéseit az

³ Péchy Jenő ezért feleslegesnek tartotta, hogy az uralkodóház állampolgárságát törvényben rögzítsék. KN. 1879. VII. 340.

⁴ A királyi család állampolgárságát a trónöröklési törvények pontosan rögzítették. Nem értett azonban egyet Péchy Jenővel, miszerint a királyi család állampolgárságát nem kell szabályozni a törvényjavaslatban. KN. 1879. VII. 341. vö. Péchy Jenő hozzászólása. KN. 1879. VII. 339–340.

⁵ FERDINÁNDY – SCHILLER 1903. 9.

⁶ A király jogállásához: SZABÓ 1885. passim., A *Pragmatica Sanctio* keletkezéstörténetéhez: CSEKEY 1916. 13–33. Sára kiemelte a *Pragmatica Sanctio* jelentőségét a magyar közjogban. SÁRA 2000. 357.; NIEDERHAUSER 1998. 115.; MARINELLI 2007. 100.

állampolgársági törvényünk nem változtathatta meg. Ebből azt a következtetést kell levonnunk, hogy az uralkodóház magyar állampolgársága mindaddig fennállt, míg a trónöröklési törvények értelmében a trónöröklési joguk, illetve uralkodóházi tagságuk meg nem szűnt.⁷

Elegendő volt tehát a főhercegi cím birtoklása és az, hogy a trónöröklési sorrendben a következő helyen álljon az illető személy. Ez azt jelentette volna, hogy a magyar trónt egy idegen királyi család örökölhette. Királyfi szerint a „szent koronának ilyenén kiszolgáltatása egy idegen család örökölhető javává, mennyire rovására esnék a királyi állás tekintélyének és a nemzeti közszellemnek.”⁸ Nem lehetett a magyar királyi és az osztrák főhercegi címet egymástól elválasztani, mert az azt jelentette volna, hogy e két minőség nem egyenrangú egymással. A magyar királyi cím szerepe ebben az esetben másodlagos lett volna a főhercegi ranggal szemben, hiszen trónöröklési jogosultság az állampolgárság elvesztése ellenére fennmaradt volna.⁹

Schiller Bódog is kifejtette álláspontját a témával kapcsolatban A királyi ház tagjainak állampolgári jogviszonyai című tanulmányában, ami szintén a Jogtudományi Közönyben jelent meg 1907-ben, mint egy reflektálva Királyfi Árpád álláspontjára. A *cognatus* főhercegek trónöröklési igényét Schiller szerint Királyfi abban látta, hogy a magyar állampolgárságban részesítette. Szerinte ezért nincs értelme a hercegeket magyar állampolgároknak nevezni, ha mégis, akkor kérdéses, hogy mit is fejezhetne ki az állampolgárságuk. Magát a jogviszony tartalmát tagadta, pontosabban hiányolta, mert ebben az esetben jogokról, kötelezettségekről és konzekvenciákról nem lehetett beszélni. Királyfi ezzel szemben megadta a főhercegeknek az állampolgárok jogai mellett, mindazon jogokat, amelyek a magyar királyi hercegeket is megillették. Az állampolgárság fogalma így tanulmányában egy lett a királyi családi tagsággal. Schiller szerint Királyfi a jogok megadása tekintetében nem volt következetes, mert a főrendiházi tagságot nem adta meg csak az *agnat* főhercegeknek. E tekintetben el kell ismerni, hogy Királyfi álláspontját nem igazán tudta megvédeni, mert szerinte fizikai képtelenség lenne a második kamarát

⁷ KIRÁLYFI 1907a. 122–123.

⁸ Királyfi szerint nem lehet a magyar trónra olyan személyt ültetni, akit előzőleg a magyar állampolgárságától megfosztottak. KIRÁLYFI 1907b. 123. Az öröklési sorrend bemutatásához: HORVÁTH 1898. 1–115.

⁹ KIRÁLYFI 1907b. 123.

osztrák főhercegekkel benépesíteni. Schiller erre csak azt a példát hozta fel, hogy a főnemesek nagy száma esetén egyiktől sem lehetett volna megtagadni a főrendiházi tagságot.¹⁰ Ennek az igazi oka az volt, hogy a *cognatusok* számára hiába követelték volna a tagságot, amely mögött a magyar közjog gyakorlata húzódott meg. Schiller szerint éppen ez erősítette meg, hogy „egyesegyedül az agnatus osztrák hercegi ház tagjait érti a magyar királyi család tagjai alatt, egyedül reájuk, a Habsburg-Lotharingiai családbeliekre alkalmazza a magyar királyi hercegekre vonatkozó jogszabályokat.”¹¹ A magyar közjog szabályai szerint csak a szűkebb osztrák házat illette meg a trónöröklés joga, amelyet a Habsburgok *agnatusai* alkottak. Ezért nem értett Schiller egyet, hogy miért hibáztatta Királyfi azért, mert a házi törvények alapján határozta meg a királyi család tagjainak a körét.¹² Schiller nem értett egyet királyfi azon érvelésével sem, hogy a magyar királynak a fentebbi esetben nem is kellett volna magyar állampolgárnak lennie.¹³

Királyfi szerint a királyi család állampolgárságát az uralkodói családhoz való tartozás jelentette, amelynek elvesztése az állampolgárság megszűnésével együtt járt. A magyar királyi herceg és a osztrák főhercegi cím jogilag önállóak, de létük egymástól elválaszthatatlan volt. Ez azt jelentette, hogy a magyar állampolgárság és a főhercegi cím is együtt járt, amelynek elvesztése csak a főhercegi

¹⁰ Schiller példaként Rudolf trónörökös özvegyét, Stefániát hozta példaként, aki gróf Lónyay Menyhérthez ment feleségül. Királyfi szerint ezzel magyar királyi hercegnőnek minősült, mert a magyar uralkodóház tagja volt első házasságkötése előtt. Ezzel arra szeretett volna utalni, hogy „ha tételes törvényeink a Pragmatica Sanctio szerint trónöröklése jogosult összes cognatus osztrák főherceget tekintenek a felséges királyi ház tagjainak, európai fejedelmi családok genealógiáját még a községi jegyzői vizsgálatnak tárgyává” kellett volna tenni. SCHILLER 1907b. 199.

¹¹ A *Pragmatica Sanctio* rendelkezéseivel nem ellenkezett. Ezen a rokonokat a törvény egységesítette, amelyek közül csak egy családot illette meg az a lehetőség, hogy belőle kerülhetett ki a magyar király. SCHILLER 1907b. 198

¹² Schiller szerint Mária Terézia a közönséges állampolgársági jogszabályok szerint sem veszítette el magyar állampolgárságát, hiszen nem idegenhez ment feleségül, hanem a magyar uralkodóház tagjához Lajos bajor királyi herceg *cognatus* ausztriai főhercegnek minősült. SCHILLER 1907b. 199.

¹³ Schiller érvelését azzal támasztotta alá, hogy az Anjouk és a Habsburgok sem voltak magyar állampolgárok trónra lépésük előtt. SCHILLER 1907a. 147. Az első világi Aranybulla és még további törvények is tiltották, hogy idegenek közhivatalt szerezzenek Magyarországon. A királyi trónra „emelt a nemzet nem egy idegen családot, melyet megelőzőleg nem fogadott volt törvényt nyel magyarrá.” SCHILLER. 1907b. 196.

minőség megszűnése következtében lehetett.¹⁴ Schiller ezzel az állítással nem értett egyet. Véleménye szerint Mária Terézia férjhezmenetele óta nem volt tagja az uralkodó családnak, nem volt ausztriai főhercegnő, abban az értelemben, amely megfelelt a magyar királyi hercegi minőségnek.

Felmerült tehát a kérdés, hogy közjogi szempontból ki tartozott az uralkodó családhoz? Ezt a házi törvények határozták meg.¹⁵ A királyi család feje a császár volt. A családba tartozott a neje, az uralkodó felmenői, főhercegek és főhercegnők.¹⁶ Schiller szerint azonban a megházasodott főhercegnők nem tartoztak ebbe a körbe, őket nem illette meg a *Prinzessin des kaiserlichen Hauses* cím. Mária Terézia esetén ez a szabály nem érvényesülhetett. „Ő férjhezmenetele óta nem ausztriai főhercegnő abban az értelemben, amilyen értelemben ausztriai főhercegnő volt férjhezmeneteléig, amilyen értelemben főhercegnők a főhercegek egyenjogú nejei.”¹⁷ Schiller szerint azonban megmaradt abban az értelemben főhercegnőnek, amely nem jelölt semmi mást, mint az 1723:1. és 2. tc. értelmében a Magyarországra nézve fennálló öröklési jogosultságot.¹⁸ Érvelésében Szilágyi Dezsőnek 1900-ban az

¹⁴ KIRÁLYFI 1907b. 124.

¹⁵ A Habsburg család házi törvényei az osztrák alkotmányjog szerves részét képezték. A vizsgált időszakban az 1839. február 3-án kiadott szabályzat volt érvényben. SCHILLER 1907a. 146. A német államokban az uralkodó családokban külön családi jog (*Hausrecht*) fejlődött ki. A uralkodó család házi törvényeit nevezték *Hausgesetzenek*. A magyar alkotmányjogban e jogi normák nem rendelkeztek törvényi erővel. Ferdinándy úgy fogalmazott, hogy „egész teljességökben el nem fogadtattak. A királyi család állása [...] részint a régi magyar alkotmányos szokásnak, részint az ausztriai ház Hausgesetzenek következménye.” FERDINÁNDY 1895. 110. A *Pragmatica Sanctio* Ferdinándy szerint nem határozta meg, hogy kiket tekintettünk ausztriai főhercegeknek, amelyet csak az uralkodó család házi törvényei határozhatták meg. FERDINÁNDY 175.

¹⁶ SCHILLER 1907a. 146.

¹⁷ SCHILLER 1907a. 147.

¹⁸ A *Pragmatica Sanctio*-ban és a hitlevelekben az *Ausustriae archiduces* kifejezésnek kettős jelentése volt. Pl. 1867:II. tc. Ferenc József hitlevele. Az említett kifejezésnek két értelme volt. Első sorban jelentette I Lipóttól származó *cognat* rokonokat: III. Károly, I. József és I. Lipót leányági leszármazóit és az öröklésben soron lévő *agnat* uralkodó családot. Szűkebb értelemben ez a Mária Teréziától leszármazó Habsburg-Lotharingiai családot jelentette. Tágabb értelemben az *agnat* főhercegi családon kívül a bajor, a szász, a württembergi királyi ház, a spanyol és az olasz Bourbonok, a Windischgrätz, a Salm-Salm és a Lichtenstein család leszármazóit többek között. SCHILLER 1907a. 147. A *Pragmatica Sanctio* és Erdély viszonyához: CSEKEY 1915. 3–17. A magyar király egyben osztrák császár is volt, de a két méltóság teljesen

országgyűlésen elhangzott beszédére is hivatkozott, aki az *archiduces utriusque sexus* alatt értette a családban maradt *agnat* rokonokat és azok egyenrangú házasságából született leszármazóit.¹⁹

Királyfi erre az öröklési jogosultságra alapította a királyi család állampolgárságának tételét. Az 1723. évi törvények a magyar trón öröklésének a jogát egy meghatározott körre ruházták. Ezzel az ausztriai főhercegi minőséget a magyar közjogba is beemelték és a

különbözött egymástól. POLNER 1916b. 421. Az 1723:2. tc. 7. §-a pontosan meghatározta a trónöröklési kellékeket. „*legitimos, romano-catholicos successores utriusque sexus Austriae archiduces*”. BUZA 1916a. 301.

¹⁹ Szilágyi Dezső felszólalása. KN. 1896. XXX. 267–272. Az *Archiduces Austriae* kifejezés heves vita tárgyát képezte a századforduló országgyűlésén. Kossuth Ferenc felvetette, hogy osztrák főhercegnek kell-e lenni annak a személynek, aki örökli a koronát. A kérdésre nemmel válaszolt. KN. 1896. XXX. 172. Széll Kálmán felsorolta azokat a kellékeket, amelyeknek teljesülniük kellett az örökléshez. Alapelvként szögezte le a főhercegi minőséget. Hivatkozott az 1867:XII. tc. 7. §-ára, amelyben kimondták, hogy a két országra nézve közös az uralkodó. KN. 1896. XXX. 197–198. Széll Kálmán külön kitért a nem egyenrangú, *morganaticus* házasság következményeinek bemutatására. Az ilyen házasságból származó gyermek nem szerezte meg az apa státuszát, és a feleség sem osztozott férje állásában. Külön említette az 1723:2. tc. 7 és 10. §§-ait. FN. 1896. V. 53. Csekey ismertette a *morganaticus* házasság szabályait, CSEKEY 1917. 347–359., SCHILLER 1905. 760–774. *Pragmatica Sanctio* vonatkozó része: „7. § S ezeknek is magvaszakadtán, a néhai dicső Lipótnak, császároknak s Magyarország királyainak ágyékából leszármazókra, és ezeknek törvényes, római katolikus, mind két nemű ausztriai főherceg utódaira, a most uralkodó legszentségesebb császári és királyi felség részéről a Németországban s azon kívül fekvő és Magyarországgal, meg az ehhez kapcsolt részekkel, országokkal és tartományokkal, az előrebocsátott jog és rend szerint, feloszthatatlanul s elválaszthatatlanul, kölcsönösen és együttesen örökösödésileg birtoklandó más országaiban s tartományaiban is megállapított elsőszülöttségi rendhez képest, uralkodás és kormányzás végett átruházzák. [...] 10. § S elhatározzák, hogy azt e felséges ház említett nőága az előbbi módon örökösökül és utódokul megjelölt mindkét nemű ausztriai főhercegek azt elfogadják, helybenhagyják és az ország s a hozzá kapcsolt részek, országok és tartományok karainak és rendjeinek az előrebocsátott és a legszentségesebb császári és királyi felségtől hasonlóan legkegyelmesebben előzetesen megerősített hitleveles, valamint más fentebb kijelentett szabadságaival s előjogaival együtt, a fent idézett cikkelyek tartalma szerint, minden következő időkben, koronázás alkalmával megtartsák.” Az *Archiduces Austriae* vitájához: Széll Kálmán hozzászólása: KN. 1900. XXX. 53–54., KN. 1900. XXX. 327–329., Hovánszky Nándor hozzászólása: KN. 1900. XXX. 220–223., Eötvös Károly hozzászólása: KN. 1900. XXX. 282–285., gróf Tisza István hozzászólása: KN. 1910. XXXIII. 150. Tisza egy másik témával kapcsolatban érintette az *Archiduces Austriae* fogalmát. Pólonyi Géza külön kitért a *Hausgesetz* jogforrási jellegére. KN. 1900. XXX. 236–238. A témához: SZABÓ 2007. 247–304.; POLNER 1916a. 482.

három ágba tartozó személyeket, mint uralkodóházat az alkotmányjogunk szerves részévé tették. Ez azt is jelentette, hogy e személyek ausztriai főhercegi minősége egyenlővé vált a magyar királyi hercegi ranggal. A magyar uralkodóház tagjait a magyar állam kötelékébe tartozónak kellett tekinteni, hiszen „magyar törvény idegenek számára közjogi intézményt nem létesíthet.”²⁰ Arról azonban nem szabad megfeledkeznünk, hogy I. József nem koronáztatta meg magát. Schiller erre azt a választ adta, hogy a magyar állampolgárság abban pillanatban keletkezett, amikor az öröklési jog rászállott.²¹

További kérdésként merült fel, hogy segítségül lehet-e hívnia kérdés megválaszolásához az ünnepélyes honfiúsítás szabályait? Királyfi az ünnepélyes honfiúsítás értelmét abban látta, hogy idegenek ne kaphassanak hivatalt. A honfiúsítás egyik alapvető feltétele volt, hogy az érintett személy az ország iránti hűségének megnyilvánulásaként, érdemeket mutasson fel. Királyfi ezt egy igen érdekes analógiával akarta bizonyítani a *Pragmatica Sanctio* kapcsán. Az 1723. évi 2. tc. 1 § szerint „III. Károlynak, I. Józsefnek és I. Lipótnak a haza közjavanak gyarapítása s hű polgárai örök boldogítására hadban és békében véghez vitt legdicőségesebb tetteit”, külön kiemelve a török elleni segítségnyújtást, úgy fogta fel, mint a honosításnál figyelembe veendő érdemeket.²² Királyfi a „Magyarország és koronájában öröklési jogon való utódlás átruházásának” kifejezésben a honosság megadását is bele értette, mert véleménye szerint fogalmilag a több a kevesebbet magába foglalta.²³ Schiller szerint ezt nem lehet kiolvasni a *Pragmatica Sanctio*-ból. Királyfi ezt a fentebb említett hivatkozásból vezette le, hiszen a „három királynak sikereiben és áldásos tettekben gazdag uralkodására hivatkozik, mint trónöröklési jognak leányivadékaira történt kiterjesztése indító okára, amiként az *indigenatust* megadó törvények a honosítottnak az ország körül szerzett érdemeit említik a honfiúsítás jogcíme gyanánt”.²⁴ Schiller véleménye szerint az ünnepélyes honosítás és a trónöröklési jog becikkelyezéséből nem lehetett erre következtetni.

²⁰ KIRÁLYFI 1907b. 173. Ezzel a törvényhozás magyar uralkodóházat akart teremteni és a magyar állam kötelékébe való tartozást is rögzítették.

²¹ SCHILLER 1907b. 196.

²² KIRÁLYFI 1907b. 174. Az öröklési jogban első III. Károly leánya, Mária Terézia, a második I. József Mária Josefa és Mária Anna leánya, míg a harmadik helyen I. Lipót Mária Erzsébet és Mária Anna ága szerepelt. FERDINÁNDY 1895. 173.

²³ KIRÁLYFI 1907b. 174.

²⁴ SCHILLER 1907b. 196.

A honosításnál ez előfeltétel volt, de nem jelentette azt, hogy a *Pragmatica Sanctio* törvénybe foglalása is ilyen következményekkel járt volna.²⁵

Végső megállapításként Schiller szerint a királyi családba a *cognatus* rokonok közül csak azokat lehetett beleérteni, akik Ausztriában az uralkodó családot alkották, az *agnatus* osztrák főhercegi családot, a Lotharingiai dinasztiát. Kérdés, hogy a magyar közjog elfogadja-e a házi törvények érvényét és az így meghatározott királyi család körét? Magyarországon a királyi család házi törvényeket nem alkotott és e jog nem is illette meg. Az önálló szabályozás nem jelentett volna újdonságot, hiszen a *Pragmatica Sanctio* értelmében a trónöröklésre jogosultak köre ugyanaz lett. Véleményem szerint ez nem jelentett mást mint az alkotmányos szokásjog törvénytől szerepét, abban az esetben, ha valamire nézve nem létezett törvényi szabályozás.

Schiller Bódog megmagyarázta, hogy az állampolgárság „közönséges” fogalmát miért nem lehetett alkalmazni a királyi család esetében, mely érvelését az uralkodóház különleges és kivételes jogi helyzetével támasztotta alá. A királyi ház tagjaival szemben az állampolgárságból fakadó kötelezettségeket nem lehetett megkövetelni. Állami kényszereszközöket velük szemben nem lehetett igénybe venni. Ezt jól példázza, ha az 1889:VI. tc.-ben rögzített védkötelezettséget vesszük szemügyre. A királyi család tagjai teljesítettek katonai szolgálatot, de ez nem volt *cogens* szabály, hiszen senki sem kényszeríthette az uralkodóház 21. életévét betöltött férfi tagjait arra, hogy katonai szolgálatban vegyen részt. A községi törvény is előírta, hogy minden honpolgárnak egy községbe kellett tartozni. Nem lehetett azt mondani, hogy valaki valaha is megkövetelte volna ezt a kötelezettséget a királyi család tagjaitól. A speciális jogi státuszt elismerte Ferdinándy Gejza is A Királyi méltóság és hatalom Magyarországon című könyvében azáltal, hogy kijelentette, hogy a királyi család helyzete eltérő volt a rendes állampolgárokétól.²⁶

Ez azt jelentette, hogy a királyi család állampolgárságát nem a szó *terminus technikus* értelmében kellett megvizsgálni. Schiller is elismerte, hogy a magyar uralkodóház tagjai magyar állampolgárok, és amennyiben a törvények nem teremtettek kivételt számukra, az általános jogszabályok szerint kellett megítélni helyzetüket. Ezt

²⁵ SCHILLER 1907b. 196.

²⁶ FERDINÁNDY 1895. 109.

követően azonban sietve leszögezte, hogy a „magyar állami kötelék reájuk annyival inkább terjed ki, [...] amennyivel előkelőbb a királyi családja a magyar nemzethez tartozó minden más családnál.”²⁷ Véleménye szerint a „királyi ház tagjaira nézve a magyar állampolgárság fogalmát az ő családi tagságuk fogalma” helyettesítette.²⁸

Királyfi egyetértett Schillerrel azonban a tekintetben, hogy a királyi család állampolgárságát nem lehet közönséges állampolgárságnak minősíteni. A királyi család tagjai nem olyan módon vettek részt a jogok gyakorlásában, mint az átlag honpolgár. Az állampolgársági jogviszony tartalma esetükben teljesen mást jelentett. E viszony tiszteletbeli jellegét hangsúlyozta Királyfi, aki ezt az állampolgárságot „nem valóságos, hanem quasi állampolgárság”-nak tekintette.²⁹

Véleményem szerint a fentebb ismertetett közjogi érvelést nem fogadhatjuk el a király állampolgárságának igazolása végett, nem lehet a trónöröklési törvényekből ezt levezetni, mert erre vonatkozóan nem tartalmaznak rendelkezést, ahogy nem tartalmaz az első állampolgársági törvényünk sem. A jogalkotó szándékát figyelembe vehetjük a jogértelmezés kapcsán, de ténylegesen csak a normaszöveg lehet az irányadó a vizsgáltunk során.

Királyfi előbb említett megfogalmazása már közelít a valósághoz, ha elfogadjuk azt az érvelést, amelyet a Honosítási Bizottság is magáévá tett, hogy a kvázi alkotmányos szokásjogi úton magyar állampolgárnak tekintjük, csakis azért, mert betöltötte az magyar korona országainak államfői tisztségét. Ezt olvashatjuk ki a korabeli közjogi gondolkodásban és jogfelfogásban a király állampolgársági státuszának megítélése körül. Ez azt jelentette volna, hogy a Habsburg magyar király és leszármazóik a magyar királyi trón megszerzésével, és a koronázást követően „hallgatólagosan” magyar állampolgároknak minősültek. Meg kell jegyezni, hogy a király állampolgárságának nem volt közjogi relevanciája a trón betöltése

²⁷ SCHILLER 1907a. 146.

²⁸ SCHILLER 1907a. 146. Ez nem jelentette azt, hogy Schiller egy új fogalmat hozott volna be a magyar közjogba, hanem csak utalt a két állampolgársági kategória tartalmi különbségére.

²⁹ Ezen az elvi alapon nem lehetett megtagadni az állampolgárságot az *agnat* és a *cognat* ausztriai főhercegektől. SCHILLER 1907a. 175.

kapcsán, és nem volt a tekintetben sem, ha a király jogállását vizsgáljuk, gondolok itt arra, hogy közjogi értelemben felelőtlen volt. Ez a feltételezett állampolgársági jogviszony tartalmát nullifikálta. A királyi család tagjainak állampolgárságát „láthatatlan” állampolgárságnak nevezhetjük ebben az értelemben.

Véleményem szerint nem is merült fel tényleges problémaként a közjogban a király állampolgárságának meghatározása, míg maga a királykérdés közjogi problémát nem okozott a 20. században, hiszen a király honosságának megléte vagy hiánya közjogunk szempontjából nem bírt jogi relevanciával. Ha elfogadjuk, hogy az alkotmányos szokásjog alapján a király és leszármazói magyar állampolgároknak minősültek, akkor célszerű lett volna ezt az első állampolgársági törvényben rögzíteni, elkerülve az 1921. évi trónfosztó törvény hatályba lépését követő közjogi problémát a volt királyi család jogi státuszát illetően.

Szabó István A királyi trón betöltése körüli viták a két világháború közötti Magyarországon című tanulmányában kitér e problémára, amikor azt mondja, hogy a királyi családnak „speciális jogállásuk volt a magyar közjogban. Ha a dinasztia elveszíti a trónhoz való jogát, akkor az uralkodócsalád speciális közjogi állását is meg kell szüntetni.”³⁰

Ha elfogadnánk, hogy a trónöröklési törvények és a koronázás képezte a királyi család állampolgárságának a közjogi alapját, akkor ez azt is jelentené, hogy a király állampolgársága összefügg a királyi méltóság elnyerésével. Tovább gondolva ezt a logikai érvelést, ez azt is eredményezte, hogy az 1921. évi trónfosztással együtt a király magyar állampolgárságát is elvesztette volna. Ha azonban a király állampolgárságát az alkotmányos szokásjogból vezetjük le, akkor a trónfosztó törvény hatályba lépését követően rendezetlen maradt a státusza, hiszen erről nem rendelkezett a jogszabály.

A királyi család állampolgársága akkor került újra a közjogi viták előterébe, amikor a felsőházi reformot 1926-ban elfogadták, hiszen a törvény 12. §-a kimondta, hogy a „felsőháznak tagjai a Habsburg-Lotharingiai családnak azok a férfitagjai, akik a huszonnegyedik életévüket betöltötték és állandóan az ország területén laknak.” Ez még önmagában nem jelentett volna problémát, hanem csak

³⁰ SZABÓ 2006. 185.

a törvény következő mondata, amelyből kiderült, hogy az előbb említett személyekre is alkalmazni kell a jogszabály 3. §-át, ami, kimondta, hogy a felsőház tagja csak magyar állampolgár lehet. a törvény miniszteri indokolása némi iránymutatást ad, hogyan is kell értelmezni a törvény előbb idézett rendelkezéseit. „Tekintettel az 1921:XLVII törvénycikk által előállott közjogi helyzetre, annak a kérdésnek a megoldását, hogy a magyar királyi család tagjait milyen keretekben és feltételek mellett illesse meg a felsőházi tagság, legcélszerűbb a királykérdés megoldása idejére fenntartani.” A méltányosság eleve alapján tartották ezt indokoltnak. A felsőházi törvény elfogadása körüli vitát itt alaposabb vizsgálat tárgyává kell tenni. A nemzetgyűlés 1925. április 29-én tartott ülésén a közjogi és igazságügyi bizottság javaslatot terjesztett elő, hogy a felsőháznak csak is azok Habsburg-Lotharingiai család tagjai lehessenek a tagjai, akik „csak” magyar állampolgárok. Ezzel a rendelkezéssel a kettős állampolgárságot akarták kiküszöbölni. A bizottság álláspontja az volt, hogy a királyi családnak azok a tagjai, akiknek nem volt a csonka Magyarország határain belül községi illetőségük, a trianoni békeszerződés 61. §-ának értelmében magyar állampolgárságukat elvesztették, hacsak magyar állampolgárságukat kifejezetten fenn nem tartották, vagy a magyar állampolgárságot nem optálták. Ezek a főhercegek csak visszahonosítás által (1922:XVII. tc. 24.§) nyerhették vissza a magyar állampolgárságot.³¹ Ha ezt az érvelést elfogadjuk, akkor igazolni látszik az alkotmányos szokásjogi alapon elfogadott állampolgársága a királynak.

Molnár Kálmán 1929-ben megjelent közjogi monográfiájában ezt az érvelést nem fogadta el, hiszen a trianoni békeszerződés a királyi család állampolgárságról nem rendelkezett, nem volt szükség optálásra sem.³²

Véleményem szerint a felsőházi törvény rendelkezése kiegészítette, módosította az első állampolgársági törvényünket, amelynek következtében a 12. §-ában nevesített Habsburg-Lotharingiai család tagjainak és azok leszármazóinak magyar állampolgárságot keletkeztetett.

³¹ Nemzetgyűlési Irom. XVI. k. 330–331.

³² MOLNÁR 1929. 371.

IRODALOM

BUZA László

- 1916 A magyar trónöröklésben megkívántató kellékek. *Jogtudományi Közlöny*, LIV. évf. 35. sz. 301–303.

CSEKEY István

- 1915 *A pragmatica sanctio Erdélyben*. Stief Jenő és Társa Könyvnyomdai Müintézete, Kolozsvár.

CSEKEY István

- 1916 *A magyar pragmatica sanctio írott eredetijéről*. MTA, Budapest.
- 1917 *A magyar trónöröklési jog. Jogtörténelmi és közjogi tanulmány oklevélmellékletekkel*. Athenaeum, Budapest.

FERDINÁNDY Gejza

- 1895 *A királyi méltóság és hatalom Magyarországon*. Kilián, Budapest.

FERDINÁNDY Gejza – SCHILLER Bódog

- 1903 A pragmatica sanctio és a házi törvények. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, 26. köt. 5. füzet, 1–67.

FN. 1896.

- 1901 *Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett országgyűlés Főrendi Házának naplója*. 5. köt. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, s. l.

HORVÁTH János

- 1898 Az 1722/23. I. II. III. törvényczikkék által elfogadott Pragmatica Sanctio lényege és annak helyzete a magyar közjogban. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, XVI. köt. 4. füzet, 1–115.

KIRÁLYFI Árpád

- 1907a Az uralkodóház tagjainak állampolgári jogállása. *Jogtudományi Közlöny*, XLII. évf. 15. sz. 122–124.

1907b Az uralkodóház tagjainak állampolgári jogállása. *Jogtudományi Közlöny*, XLII. évf. 21. sz. 172–175.

KN. 1879

1880 P. SZATHMÁRY Károly (szerk.): *Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának naplója*. 7–8. köt. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társulat, Budapest.

KN. 1896

1900 *Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett országgyűlés Képviselőházának naplója*. 30. köt. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.

KN. 1910

1917 *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának naplója*. 33. köt. Athenaeum, Budapest.

MARINELLI Elvira

2007 *A Habsburgok. Egy dinasztia tündöklése és bukása*. Holnap Kiadó, Szeged.

MOLNÁR Kálmán

1929 *Magyar közjog*. Danubia, Budapest.

NEMZETGYŰLÉSI IROM.

1926 *Az 1922. évi június hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés irományai*. XVI. kötet, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest.

NIEDERHAUSER Emil

1998 *A jószágos királynő*. In: Gonda Imre: *A Habsburgok*. Panonica Kiadó, Budapest, 115–135.

POLNER Ödön

1916a A magyar trónöröklés feltételei. *Jogtudományi Közlöny*, LIV. évf. 53. sz. 482–487.

1916a Aktuális közjogi kérdések. *Jogtudományi Közlöny*, LIV. évf. 49. sz. 423–424.

SÁRA János

2000 *A Habsburgok és Magyarország*. Athenaeum, Budapest.

SCHILLER Bódog

1905 Egyenjogú házasság és trónöröklés. *Jogállam*, 760–774.

1907a A királyi ház tagjainak állampolgári jogviszonyai. *Jogtudományi Közlöny*, XII. évf. 18. sz. 145–148.

1907b A királyi ház tagjainak állampolgári jogviszonyai. *Jogtudományi Közlöny*, XLII. évf. 24. sz. 196–199.

SZABÓ Gyula

1885 *A Magyarország és Ausztria közt fennálló államjogi viszonyról*. Pesti Kny., Budapest.

SZABÓ István

2006 *A királyi trón betöltése körüli viták a két világháború közötti Magyarországon*. *Iustum Aequum Salutare* II. 1–2. sz. 171–189.

SZABÓ Szilárd

2007 *Vita a Pragmatica Sanctio értelmezése körül az 1900. évi XXIV. törvénycikk kapcsán, avagy egy szerelmi házasság következményei*. In: Badó Attila, at al. (szerk.): *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* VII. Debrecen, 247–304.

VARGA, NORBERT

THE PUBLIC LAW DEBATE OVER THE CITIZENSHIP OF THE HUNGARIAN KING

The fundamental requirement of citizenship law was that all citizenship should be based on general principles. Under the debate of the first Hungarian citizenship act emerged the following issue. Was the Hungarian King Hungarian citizen? In my study I would like to answer

this question and describe the major public law debates and perennials that have developed around this topic in the 19-20th century.

Ottó

